

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

1

תכנית הלימודים
בהיסטוריה חמ"ד
לכיתות ו'-ט'

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363 , פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מבוא:

מטרת מסמך זה לארגן בצורה הירארכית את הנושאים הנלמדים בכיתות ו-ט. נושאים הנוגעים לליבת הידע והמיומנויות שיילמדו בעדיפות ראשונה, ונושאים המיועדים להרחבה ולהעמקה שיילמדו בעדיפות שנייה (בהתאם להיקף השעות הנלמד).

- א. נושאים שהם נושאי הליבה (עיקר התוכנית) וילמדו בעדיפות ראשונה – אינם צבועים.
- ב. נושאים שהם הרחבה - ילמדו בעדיפות שניה (אם יש מספיק זמן להרחבה ללא פגיעה בהקניית הנושאים שהם בעדיפות ראשונה ואופי הכתה מאפשר זאת)
- ג. ניתן כמובן ללמד רק חלק מהנושאים שהם בעדיפות שניה. (בהתאם לתנאים המוזכרים מעלה) **צבועים בירוק**
- ד. נושאים שהוצאו מתוכנית הלימודים לשכבות גיל אלו – **צבועים בוורוד**.
- ד. בגוף תכנית הלימודים צוין מספר שעות מומלץ לנושאים השונים, וכן מפורטות המיומנויות שיש להקנות עם הלימוד העיוני של הנושא. הקניית המיומנויות חשובה לא פחות מהלימוד העיוני והקניית הידע.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

כתה ו'

העקרונות שהנחו את בחירת נושאי הליבה בהיסטוריה בחמ"ד בכיתה ו' :

- הרצון ליצירת חווית לימודים ערכית, משמעותית ומעניינת.
- השאיפה להנחת יסודות מוצקים להמשך לימוד המקצוע בחט"ב ובחט"ע באמצעות הקניית מיומנויות בסיסיות המפתחות חשיבה היסטורית.
- התאמה למידת המוכנות והבשלות של תלמידי כיתה ו' ללימוד היסטוריה.
- התחשבות במספר השעות המוקצות ללימוד המקצוע בבית הספר היסודי (1 ש"ש).
- ניצול האפשרות ללמד מתוך גישה בינתחומית כדי לחבר את הלימוד לעולמו של התלמיד.
- ההבנה שאי אפשר להתוודע לכל מאורעות העבר, ומלכתחילה ברור שבחירת נושאי הלימוד היא סלקטיבית.

מקרא

ליבת הידע והמיומנויות - לא צבוע (עדיפות ראשונה)

נושאים להרחבה ולהעמקה - **בירוק** (עדיפות שנייה)

נושאים שהוצאו מתכנית הלימודים - **בוורוד**

בחירת הנושאים המוצגת לפי מפתח של 'ליבת הידע והמיומנויות' ו'הרחבה והעמקה' הונחתה על ידי השיקולים הבאים :

ליבת הידע והמיומנויות – לא צבוע : (עדיפות ראשונה)

1. נושאים שהתלמיד נתקל בהם במעגל השנה : חנוכה, פורים, שלושת הרגלים, תעניות על חורבן בית המקדש, כגון : גלות בבל, בנין בית המקדש השני,
2. נושאים הקשורים להווי החיים של תלמיד החמ"ד ולבניית השקפת עולמו הדתית, כגון : המאבק של החשמונאים ביוונים, צדוקים ופרושים, הסנהדרין.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363 , פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

3. נושאים שניתן ללמד אותם מתוך התמקדות בדמות היסטורית ובסיפורה, כגון: פועלם של עזרא ונחמיה, כיבושי אלכסנדר מוקדון, מלכות הורדוס.
4. נושאים שניתן באמצעותם לטפח רגש של אהבה והזדהות עם תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל, כגון: שיבת ציון, בנין בית המקדש, המאבק של החשמונאים ביוונים.
5. נושאים שאפשר באמצעותם לטפח אמפטיה, סובלנות וקבלת האחר, כגון: יחסם של שליטי יוון ליהודה, ריב האחים בירושלים לפני החורבן.

נושאים להרחבה והעמקה הצבועים בצבע ירוק: (עדיפות שנייה)

1. נושאים המהווים הרחבה של הנושאים הנמצאים בעדיפות ראשונה. כגון: התפשטות האימפריה הרומית.
2. נושאים שהתלמיד לומד במסגרת מקצועות אחרים והכללתם במסגרת לימודי ההיסטוריה תאפשר לימודם מנקודת ראות נוספת, כגון: כיבושי אלכסנדר מוקדון, הלניזם מול היהדות (נושא הנלמד במסגרת לימודי תושבע"פ).

נושאים שירדו מתכנית הלימודים צבועים בצבע ורוד.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

כיתה ו'

25 ש"ש – ליבת הידע והמיומנויות

4 ש"ש – הרחבה והעמקה

נושא א' - עם ישראל – מהתנחלות ומלוכה לגלות ושיבה

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
1. התנחלות שבטי ישראל בארץ ישראל	דרכי ההתמודדות של שבטי ישראל בעת התנחלותם בארץ כנען	התלמידים יבינו את הקשיים של שבטי ישראל במעבר מהנדודים במדבר להתנחלות בארצם כפי שבאו לידי ביטוי בחלוקת הנחלות ועיבודן במלחמה עם עמי הארץ ובמציאת שיטת ההנהגה של השבטים ואיחודם.	
2. מלכות דוד ושלמה	הדרכים שבהן בנו וביססו דוד ושלמה ממלכתה גדולה ומלוכדת.	התלמידים יבינו את שלושת היסודות שהעמידו את התשתית למלכות דוד: קביעת ירושלים כבירה, הקמת הצבא והכנעת האויבים מסביב. התלמידים יבינו את החשיבות של מפעלי שלמה לביסוס והעצמת מלכות דוד – בניית המקדש, חלוקת הארץ למחוזות ובראשן נציב, קשרים עם עמי הסביבה.	
3. מלכות יהודה ומלכות ישראל וחורבן	הסיבות להתפלגות מלכות בית דוד לשתי ממלכות.	התלמידים יבינו כיצד הביאו מעשי רחבעם, המלכת ירבעם והקמת המקדשים בבית אל ודן לקרע בממלכת דוד	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
		ולהקמתן של שתי הממלכות היריבות יהודה וישראל.	
	סיבות החורבן של כל אחת מהממלכות וכיצד הוכנעו.	התלמידים יבינו כיצד התחזקות ממלכות אשור ובבל והתחרות בינן לבין מצרים על ארץ ישראל המיטו חורבן על ממלכות יהודה וישראל. התלמידים יבינו מדוע, הבריתות שכרתו מלכי יהודה ומלכי ישראל עם בבל ומצרים נגד אשור גרמו לחורבן הממלכות. (הושע בן אלה מלך ישראל עם מצרים ; חזקיה מלך יהודה עם בבל). התלמידים יבינו מדוע ההתעלמות מתוכחות הנביאים ירמיהו וישעיהו הייתה אחד הגורמים לחורבן. התלמידים יבינו את שלבי חיסול ממלכות יהודה וישראל: • מצור – על שומרון בישראל, על ירושלים ביהודה. • הגליה – אשור את עשרת השבטים בישראל, בבל את יהודה. • אבדן שארית יהודה – רצח גדליה בן אחיקם.	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363 , פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
4. גלות בבל	מאפייני גלות בבל.	התלמידים יבינו את משמעות היציאה לגלות בעזרת ביטוייה: מסע הגולים הכבולים, חיים בארץ זרה, שימוש בשפה חדשה – ארמית.	2 ש'
שיבת ציון	כיצד תרם שלטונו הסובלני של כורש לשיבת היהודים לארצם.	התלמידים יבינו כיצד שמרו גולי יהודה על ייחודם בגלות בבל: שמירה על שמות משפחה, קיום החגים, שבועת הנאמנות לירושלים, אמונה בנבואות הנחמה של הנביאים התלמידים יבינו את משמעותה של הצהרת כורש: הזכות לשוב מבבל ליהודה ולבנות את בית המקדש, הזכות לכוהנים ולצאצאי בית דוד להנהיג את השבים, התלמידים יבינו כיצד הצהרה זו נבעה משלטונו הסובלני של כורש.	<u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע ממפה הפקת מידע מכותרות ארגון מידע בטבלה או בתרשים ניתוח מקור היסטורי לימוד מתוך מקור תנכ"י קריאה מודרכת בספר "היינו כחולמים" מאת אורנה בודרמן (קריאת יצירות ספרות מתקופות שונות נמצאת ברשימת ההישגים הנדרשים בתחום החינוך הלשוני בכיתה ו') ניתוח הצהרת כורש -

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
			הפקת מידע מתוך מקור היסטורי קריאה מודרכת- "מלכה בעל כורחה"- מאת ארנה בודרמן
	כיצד חיזקו שבי ציון את יהדותם ואת החיים על פי הדת היהודית בארץ ישראל.	התלמידים יבינו את חשיבות בנייתו של המזבח על ידי זרובבל. התלמידים יבינו את המשמעות של כל אחת מפעולות עזרא ונחמיה ואת תרומתה לחיזוק הקשר של שבי ציון לדת היהודית ולחייהם בארץ ישראל: עזרא – כינוס אספת העם, כריתת הברית וגירוש הנשים הנוכריות, הקמת הכנסת הגדולה ובתי הדין, הפצת התורה בעם; נחמיה – בניית החומה ויישובה, המאבק בעמי הארץ, חתימת האמנה, שמיטת החובות ושחרור העבדים.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> מבנה של השוואה בין שני האישים ומעשיהם. ארגון מידע בטבלה על פי תבחינים. ניתוח דמות מנהיג ע"פ תבחינים.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ב' - יוון וההלניזם

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
6. ערי המדינה ביוון, ספרטה ואתונה	ייחודה של הדמוקרטיה האתונאית	התלמידים יבינו כיצד השפיע פיצולה הגאוגרפי של יוון לאיים רבים על התרכזות התושבים בערי מדינה קטנות – הפוליס. התלמידים יבינו כיצד התנהל השלטון באתונה לפי העיקרון הדמוקרטי של שלטון העם על ידי העם באמצעות אספת העם ומועצת העם.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> לימוד בינתחומי היסטוריה וגיאוגרפיה אזרחות . הפקת מידע ממפה גיאוגרפית. מבנה של סיבה ותוצאה
	כיצד התנהלה ספרטה כמדינת צבא	התלמידים יעריכו את התנהלות החיים בספרטה - יתרות וחסרונות על פי: - התנהלות השלטון. - אופי החינוך ותכניו. - ההכשרה הצבאית ומשך השירות. - היחס לחיי המשפחה ולחלשים בה למשל התינוקות.	1 ש'
7. התרבות היוונית	תרומתה של התרבות היוונית לאנושות	התלמידים יכירו את תחומי התרבות שצמחו ביוון ושקיימים עד ימינו: הספורט (כגון אולימפיאדה); הספרות (כגון איליאדה ואודיסיאה להומרוס); התיאטרון (הטרגדיה והקומדיה); האמנות (הפיסול והארכיטקטורה).	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> ניתוח מקור חזותי ארגון מידע בטבלה שילוב לב לדעת

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 052-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
8. ההלניזם	כיצד הפכה תרבות יוון לנחלת העמים במזרח.	התלמידים יבינו את הגורמים שתורמו להתפשטות התרבות היוונית מזרחה: - הקמת האימפריה היוונית בימי אלכסנדר מוקדון. - סובלות כלפי התושבים במזרח וכלפי תרבותם. - ייסוד ערי הפוליס במזרח. - עידוד היוונים להתיישב ברחבי האימפריה ולהפיץ את התרבות היוונית.	1 ש'
9. יהודה בימי בית תלמי ובית סלווקוס	יחסם של שליטי יוון ליהודה. חיי היהודים ביהודה – מאפיינים.	התלמידים יבינו כי מלכי בית תלמי ובית סלווקוס ביססו את שלטונם ביהודה על דרכי הסובלנות ההלניסטית: שמירה על האוטונומיה של יהודה, הקמת ערי פוליס לעמי הארץ, כתב הזכויות של אנטיוכוס השלישי. התלמידים יבינו באלו דרכים התפשט ההלניזם בקרב היהודים בארץ ישראל: בית טוביה - מוכסים; המתיוונים; הכנסת מוסדות הפוליס לירושלים.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> ניתוח מקור היסטורי ניתוח מקור חזותי פרושי מילים- הלניזם, אוטונומיה קריאה מודרכת- "בודה במערכה" מאת אורנה בודרמן -
10. ממלכת החשמונאים	הסיבות לפרוץ המרד ותוצאותיו.	התלמידים יבינו מדוע השינוי ביחסם של הסלווקים ליהודים בימי אנטיוכוס הרביעי הביא לפרוץ המרד.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הבנת מבנה סיבה ותוצאה ניתוח דמויותיהם של מנהיגים

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
		התלמידים יבינו את תרומת החשמונאים מתתיהו ובניו (ובמיוחד יהודה המכבי) להצלחת המרד. התלמידים יתארו ויסבירו את ההישגים של המרד ואת חשיבותם, למשל טיהור המקדש והקמת המדינה העצמאית.	כתיבת תמצית
	המאפיינים של מדינת יהודה העצמאית.	התלמידים יסבירו כיצד באה לידי ביטוי עצמאותה של מדינת יהודה : - כיבוש ארץ ישראל. - הכרזת העצמאות של שמעון החשמונאי וייסוד הממלכה החשמונאית. - אספת העם בימיו של שמעון החשמונאי. - מטבעות. - החיים לפי חוקי התורה בהנהגת הסנהדרין.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות :</u> ארגון מידע בטבלה ואיתור תבחינים לטבלה הפקת מידע ממקורות ארכיאולוגיים שימוש בתמונות ומפות
11. הפרושים והצדוקים	נושאי המחלוקת בחברה היהודית בממלכת החשמונאים.	התלמידים יכירו את ההבדלים בין הפרושים לצדוקים ביחסם ל: המוני העם, התורה שבעל-פה, סדרי העבודה במקדש, שחר ועונש, ויבינו מדוע הבדלים אלו גרמו למחלוקות בחברה היהודית.	2 ש' מבנה של השוואה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ד' - האימפריה הרומית

12

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
12. האימפריה הרומית בשיאה	מאפייני השלטון הרומי בתקופת השיא של האימפריה	התלמידים יבינו באלו דרכים שלטה רומא על העמים הכבושים ברחבי האימפריה ומנעה את מרידתם. התלמידים יסבירו את הגורמים שהביאו להתעצמותה של רומא: - טיפוח כוחו וייחודו של הצבא הרומי. - השלום הרומאי. - התפשטות התרבות הרומאית לפרובינציות והקמת הערים הרומאיות. - מינוי הנציבים. - שילוב בני הפרובינציות בצבא ובשלטון. - הערצת השליט כאל. - היחס לעמים המנוצחים בפרובינציות כבעלי ברית.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> ניתוח מקורות חזותיים ומילוליים שימוש בתמונות ומפות

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ה' - ירושלים ורומא

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי ההוראה	שעות ומיומנויות
13. כיבוש ארץ ישראל על ידי רומא	כיצד אבדה ממלכת החשמונאים את עצמאותה?	התלמידים יבינו את הגורמים לביטול עצמאותה של ממלכת החשמונאים: - ריב האחים החשמונאים.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע ממקור היסטורי בשילוב לב לדעת
		כיבוש ירושלים על ידי פומפיוס והפיכתה של יהודה למדינת חסות (הסדרי פומפיוס).	
		עליית כוחו של בית אנטיפטר.	
14. המלך הורדוס	מאפייני מלכותו של הורדוס כמלך בחסות רומא וכמלך ישראל.	התלמידים יכירו את פעלו של הורדוס וידונו בסוגיה האם ניתן לראות בו גם מלך יהודה: - בניית הערים הנוכריות והפצת התרבות הרומית בארץ ישראל. - חיסול בית חשמונאי. - בניית המקדש ומרכזיות ירושלים. - הרחבת הממלכה ובניית ביצורים. - יצירת מקורות פרנסה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> סיור (וירטואלי) ביקור במוזיאון שימוש בתמונות בניית תערוכה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
1. הסנהדרין וחכמיה	מהנהגה רוחנית דתית להנהגה חברתית לאומית.	התלמידים יכירו את מבנה הסנהדרין: בית הדין הגדול – הסנהדרין, הזוגות: נשיא ואב בית הדין. התלמידים יכירו את תחומי פעולתה של הסנהדרין: חוק ומשפט לפי התורה שבע"פ, קידוש החודש, לימוד תורה ברבים, דאגה לעניים-הפרוזבול. התלמידים יסבירו כיצד הפכה הסנהדרין מסמכות דתית רוחנית למנהיגת הציבור.	3 ש' ארגון מידע בטבלה או בתרשים מבנה של היבטים מבנה של סיבה ותוצאה
1. הכיתות והקבוצות ביהודה	הסיבות לפיצול בעם.	התלמידים יכירו את רעיונותיה של כל אחת מהכיתות הקבוצות ויבינו כיצד הם הביאו לפיצול בעם: - האיסיים ופרישתם. - קנאים מול המתונים. - פעילותו של ישו מייסד הדת הנוצרית.	1 ש' הכרת מבנה של השוואה
תוצאות החורבן.	התלמידים יבינו את הגורמים לכישלון המרד: - עצמת הכוח הרומאי בהשוואה ליכולת יהודה. - נפילת הגליל בפיקודו של יוסף בן מתתיהו. - שלטון הקנאים בירושלים. - מלחמת האחים. - המצור על ירושלים בהנהגת טיטוס.	הערכה חלופית-עריכת משפט ציבורי ליוסף בן מתתיהו הפקת מידע ממקור היסטורי	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	נושא מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		- פרשת מצדה ²	מילולי
		התלמידים יבינו את ההשלכות של כישלון המרד הגדול: - חורבן ירושלים והמקדש, אבדן החירות ויכולת קיום החיים הדתיים. - התלמידים יכירו את הכרעתו של רבן יוחנן בן-זכאי לצאת מירושלים ויבינו את רצונו לשקם את החיים היהודיים למרות חורבן ירושלים והמקדש.	

² על אף שהחומר על מצדה אינו כלול בספרי הלימוד של כיתה ו', יש מקום לסיים את החומר בדיון ראשוני בנפילת מצדה ביציאתו של רבן יוחנן בן-זכאי ליבנה – נושאים שיילמדו בהרחבה בכיתה ז'.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

כּתה ז'

37 ש"ש – ליבת הידע והמיומנויות¹

8 ש"ש – הרחבה והעמקה

כּתה ז' לומדים בצוותא תלמידים שהגיעו מבתי ספר שונים, לכן מומלץ להקדיש 6 שיעורים לחזרה על נושאים הנלמדים בכּתה ו'.

במסגרת תכנית הלימודים יושם דגש על מיומנויות ייחודיות ללימוד היסטוריה, שבגיל זה היכולת להבין אותן ולתרגל אותן מתפתחת: התמצאות בציר הזמן, לפני הספירה ואחרי הספירה, ציון המאה, תאריך עברי ותאריך לועזי, סינכרוניזציה של אירועים היסטוריים. פרוט המיומנויות הנוספות בהמשך בטבלת פרוט הנושאים בהתאם לנושאים השונים.

מקרא

ליבת הידע והמיומנויות- לא צבוע (עדיפות ראשונה)

נושאים להרחבה ולהעמקה- **בירוק** (עדיפות שנייה)

בחירת הנושאים לפי המפתח של 'עדיפות ראשונה' ו'עדיפות שנייה', הונחתה על ידי השיקולים הבאים:

¹ 6 שעות חזרה + 37 ש' הוראה. סך הכול: 43 ש'

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ליבת הידע והמיומנויות – לא צבוע :

1. שמירת הרצף ההיסטורי מהתקופה שנלמדה בכתה ו' והמשכה בכתה ז', כגון : שיקום החיים הלאומיים והדתיים לאחר החורבן ע"י רבי יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל .
2. לימוד פרקים בהיסטוריה כללית המהווים רקע להבנת ההיסטוריה של עם ישראל וליצירת תמונת עולם כללית, כגון : דרכי התפשטות הערבים והאסלאם.
3. פיתוח חשיבה היסטורית וחשיבה ביקורתית ומעריכה. כגון : פעילותם של ריב"ז ור"ג דיבנה לאחר החורבן, קיצה של הקהילה היהודית בספרד
4. בחירת נושאים שהתלמיד לא ילמד אותם במסגרת לימודיו עד סוף התיכון, כגון : מסעי הצלב, שבתאי צבי.
5. בחירת נושאים החשובים לעיצוב דמותו והשקפתו הדתית של תלמיד החמ"ד, כגון : ביטויי מנהיגותו של רבי יהודה הנשיא, המאבק עם הנצרות.
6. נושאים הקשורים להווי החיים של תלמיד החמ"ד ושאפשר ללמד מתוך גישה בינתחומית כדי לחבר את הלימוד לעולמו של התלמיד. (לב לדעת), כגון : אמוראי ארץ ישראל, גילויים והמצאות.
7. נושאים שניתן ללמד אותם מתוך התמקדות בדמות היסטורית ובסיפורה, כגון : ספרד בתור הזהב, חכמי פולין - המהרש"ל, המהרש"א והרמ"א.
8. נושאים שניתן באמצעותם לטפח רגש של אהבה והזדהות עם תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל, כגון : היישוב היהודי בארץ ישראל העות'מאנית.
9. נושאים שאפשר באמצעותם לטפח אמפטיה, סובלנות וקבלת האחר, כגון היהודים בארצות האסלאם.

הרחבה והעמקה - נושאים הצבועים בירוק :

1. נושאים שהם הרחבה של הנושאים שנמצאים בעדיפות ראשונה, כגון התפשטות הנצרות באימפריה הרומית.
2. נושאים שיילמדו בחלקם בכתות ט' וי', והם יהוו השלמה לנלמד בכתות ז'-ח הן מבחינת התכנים והן מבחינת המיומנויות, כגון : תקופת הגאונים.
3. נושאים שהם למעשה הרחבה של נושאים בהיסטוריה כללית, כגון : מלחמות נפוליאון : שחרור עמי אירופה ברוח המהפכה או פגיעה בריבונותם וחירותם.

לכל נושא הותאמו המיומנויות הנדרשות ומספר השעות המומלץ.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

דרכי הערכה מומלצות:

מבחן

דף משוב בעקבות סיור

הפקת עיתון קיר סביב אירוע היסטורי

הפקת ערכת כרזות לאירוע היסטורי

כתיבה יוצרת של הצגה /יומן שנכתב על ידי דמות מאירוע היסטורי

קריאה מודרכת בספרים שנושאים לקוחים מההיסטוריה.

נושא א' - ימי המשנה והתלמוד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	מספר שעות ומיומנויות
מירושלים ליבנה	כיצד שיקמו רבי יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל את החיים הלאומיים והדתיים לאחר החורבן	התלמידים יכירו את פועלם של רבן יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל, לפני החורבן ולאחריו, ויבינו את תרומתם להמשך החיים היהודיים למרות חורבן ירושלים והמקדש: - חידוש הסנהדרין והנשיאות ביבנה. - תקנות ריב"ז. - אחדות ההלכה והתפילה. - עיצוב מחדש של החגים: פסח וליל הסדר, סוכות וראש השנה ועוד.	4 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הכרת מבנה של השוואה לדוגמא, השוואה בין החגים בתקופת המקדש לבין החגים ללא מקדש ציר זמן הפקת מידע ממקור

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	מספר שעות ומיומנויות
			מילולי (הגדה של פסח)
מרד בר-כוכבא ותוצאותיו	מדוע העזו היהודים למרוד פעם נוספת ברומאים?	התלמידים יבינו את הסיבות למרד בר-כוכבא: הציפייה לגאולה והאכזבה מהדריינוס. התלמידים יבינו כיצד הכין בר-כוכבא את העם לעצמאות ולמרד ברומא בכל אחת מפעולותיו שלהלן: - ליכוד המתנדבים. - הכרזה על עצמאות יהודה: מטבעות, שטרות. - ארגון יהודה למחוזות והצבת מפקדים. - הכנת מערות מסתור, נשק וצבא. - השגת תמיכתו של רבי עקיבא. התלמידים יכירו את דמותו של רבי עקיבא	2 שי' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע ממפה היסטורית. הפקת מידע מתמונות. ניתוח ממצאים ארכיאולוגיים מהתקופה- מטבעות, כדים
	תוצאות המרד והשלכותיו.	התלמידים יבינו את תוצאות המרד והשלכותיו: - תושבים רבים נהרגו נשבו ונמכרו לעבדים. - הפקעת קרקעות מבעליהן. - ירידה מן הארץ. - גזרות השמד של הדריינוס. - שינוי שמה של א"י לפלשתינה. התלמידים יבינו את דרכי התגובה של העם על כישלון המרד כגון: קיום מצוות, הוראת תורה וסמיכת חכמים בסתר תוך נכונות לקידוש השם.	3 שי' <u>מיומנויות מתאימות:</u> סיור (וירטואלי) במוקדי המרד מיזוג מידע-חיבור בין רעיון למידע- למשל, הכינוי פלשתינה מול א"י או יהודה כמרמז על מהות וזהות.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 052-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	מספר שעות ומיומנויות
		התלמידים ידונו בסוגיה האם מלכתחילה היה צריך למרוד במלכות?	
רבי יהודה הנשיא	ביטויי מנהיגותו של רבי יהודה הנשיא.	התלמידים יבינו את תרומתו של רבי יהודה להמשך החיים היהודיים תחת שלטון רומא: - חיזוק הסנהדרין בגליל. - חידוש הסמיכה והנשיאות. - תקנות למצוות התלויות בארץ. - תיקון הקשרים עם רומי. - עריכתה וחתימתה של המשנה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> למידה בין תחומית - תושבע"פ, לשון וספרות על פי תכנית הלימודים של חט"ב

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ב' - התקופה הביזנטית

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
התפשטות הנצרות באימפריה הרומית	הגורמים להפיכתה של הנצרות לדת השלטת.	התלמידים יסבירו כיצד הפכה הנצרות מכת נרדפת לדת השלטת של האימפריה הרומית: - כתיבת הברית החדשה פועלם של השליחים והנזירים להפצת הנצרות. - התנצרות האימפריה במצוות הקיסר קונסטנטינוס וקביעת המקומות הקדושים לנצרות בא"י. - המאבק בכופרים, ההינתקות מהיהדות וקביעת הכללים להשפלתה.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> תרגול בהכרת הספירה הנוצרית התמצאות בציר הזמן
עליית ממלכת ביזנטיון	הסיבות להתפלגות האימפריה הרומית לשתי ממלכות	התלמידים יבינו את הגורמים לעליית האימפריה הביזנטית: - השתלטות הגרמנים ונפילת האימפריה הרומית. - פרישת הכנסייה היוונית-אורתודוקסית מהכנסייה הרומית-הקתולית (בניית קונסטנטינופול וכנסיית האגיה סופיה וכן מנזרים רבים).	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע מכותרות הכרת מבנה של סיבה/גורם ותוצאה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
אמוראי ארץ ישראל	אמוראי ארץ ישראל כמנהיגי היישוב היהודי תחת השלטון הביזנטי.	התלמידים יסבירו את הקשיים של היישוב היהודי בארץ ישראל וכיצד התמודדו עמם האמוראים: - מתן מענה לעימות עם הנצרות, ר' יוחנן ור' אבהו. - חיזוק הישיבה בארץ ישראל רעיונית ומעשית. התלמידים יבינו את תרומת אמוראי ארץ ישראל לעיצוב החיים היהודיים המתקיימים עד ימינו: המציאות בהווה מושפעת מאירועים ותהליכים שהתרחשו בעבר - חיזוק מעמד בית הכנסת ועיצוב התפילה כמוקד החיים היהודיים. - פרסום סוד העיבור על ידי הלל השני. - חתימת התלמוד הירושלמי.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> סיור במקומות המתאימים לתקופה (טבריה קיסריה) שימוש במבנה של בעיה ופתרון. הפקת מידע מתמונות (תמונות של בתי כנסת בא"י) הכרת ציר הזמן היהודי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ג' - הערבים והאסלאם

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
עליית האסלאם	מדוע נחשב מוחמד למייסד האסלאם.	התלמידים יבינו כיצד הקים מוחמד דת חדשה: - ההתגלות. - המאבק באנשי אל מדינה – ההיג'רה. התלמידים יסבירו את ההבדל בין דתם של יושבי חצי-האי ערב לפני הופעתו של מוחמד ואחריה. התלמידים יכירו ויסבירו את חמשת מצוות היסוד של האסלאם: עדות, תפילה, צדקה, צום, עלייה לרגל.	1 ש"ש <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע ממפה מבנה של השוואה: השוואה בין חיי הערבים לפני קבלת האסלאם לאורח חייהם לאחר קבלת הדת החדשה. האסלאם ומקורותיו השוואה למצוות ביהדות
האימפריה המוסלמית	דרכי התפשטות הערבים והאסלאם	התלמידים יבינו מה הביא להתפשטות האסלאם מחצי-האי ערב לחלקים נוספים בעולם: - הכיבוש כחובה דתית: הג'יהאד, דאר אל-אסלאם, דאר אל-חרב, קביעת היחס לכופרים. - הקמת האימפריה - החליפים, בית עבאס, בית אומיה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע ממפות היסטוריות יצירת מבנה של רצף כרונולוגי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
תרבות האסלאם	ייחודה של התרבות המוסלמית.	התלמידים יבינו את תרומת התרבות המוסלמית לתרבות האנושית: - שימור הפילוסופיה היוונית. - התרבות הערבית לגווניה – אומנות הערבסקות, האלגברה, אסטרונומיה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע מתמונות ארגון מידע בתרשים שימוש ברלוונטיות בנושא האלגברה אז והיום

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ד' - חיי היהודים בארצות האסלאם

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
תקופת הגאונים	הגאונים כמנהיגי העם בגולה.	- התלמידים יבינו את מקור סמכותו של "ראש הגולה": נצר לבית דוד, הכרה בו כראש היהודים על ידי החליפות המוסלמית. - התלמידים יבינו כיצד הגאונים תרמו בפועל לשמירת אחדות העם ודתו בגולה. - ישיבות הגאונים וסדרי הלימוד בהן. - ספרות השאלות והתשובות. - קביעת סדרי התפילות – סדר ר' עמרם גאון. - ירחי כלה. - מאבק במחלוקות ובפילוגים: רס"ג והמחלוקת עם בן-מאיר על עיבור החודש, בלימת הקראות.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> מבנה של השוואה בין המרכז בבבל לבין המרכז בארץ ישראל כתיבת סיכום מבנה של בעיה ופתרון ניתוח מקור היסטורי
צמיחת המרכז היהודי בספרד	ביטוייו של "תור הזהב" היהודי בספרד.	התלמידים יבינו מדוע כונתה תקופה זו בשם "תור הזהב". התלמידים יכירו את ביטויי "תור הזהב" בתחומים השונים וידונו בתרומתה של דמות מרכזית אחת לעם היהודי עד ימינו: - פוליטיקה: החצרנים היהודים – שמואל הנגיד וחסדאי אבן שפרוט. - שירה: ריהל, רשב"ג, שירת הקודש ושירת החול.	4 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> שימוש במושגים היסטוריים למידה בינתחומית ספרות, לשון ופרשנות התנ"ך ארגון מידע בתרשים או בטבלה אפשרות להערכה חלופית

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		-פרשנות המקרא : אבן עזרא ורמב"ן. -פילוסופיה והלכה : הרמב"ם, ריה"ל. -רפואה : הרמב"ם.	עבודה בקבוצות/ הכנת מצגות/ עבודה יצירתית/ שילוב ערכי לב לדעת- הפנמה הכנת משחקי- רביעיות/ המרוץ למיליון/ טריוויה וכו'

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ה' - אירופה בימי הביניים

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
הפיאודליזם	מאפייני המשטר הפיאודלי כמענה לצורכי תושבי אירופה.	התלמידים יכירו את מאפייני המשטר הפאודלי ויבינו כיצד הם תרמו לשיפור חיי האוכלוסייה באירופה: - חיזוק החקלאות והכלכלה – הקמת האחוזות האוטרקית והצמתת האיכרים. - חיזוק המסגרת המדינית – מחויבות הווסלים למלך. - ביסוס המחויבות ההדדית בחוזים ובשבועה דתית – הפאודום.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הפקת מידע מתמונות מבנה של בעיה ופתרון ארגון מידע בתרשים מבנה של פעולה ותכלית
מסעות הצלב	העימות בין הנצרות לאסלאם על השליטה בארץ ישראל.	התלמידים יבינו מה היו המניעים למסעות הצלב. התלמידים יכירו את מאפייני ממלכת ירושלים הצלבנית ויבינו כיצד ביססה את שלטונה בארץ ישראל המוסלמית. - הקרב בחיטין מול צלאח א-דין ונפילת הממלכה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> הכרת מבנה של סיבה ותוצאה אפשרות להערכה חלופית הכנת תיק עבודות למידה חוץ כיתתית סיור בירושלים או האתרי מצודות אחרים

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
עליית הערים	התפתחות הערים למרכז עצמאי והשפעתה על חיי התושבים	התלמידים יכירו את מאפייני העיר העצמאית ויבינו את השפעתה על התפתחות חיי התושבים : -הענקת הזכויות לעיר ולתושבים. - הקמת הגילדות. -האוטונומיה העירונית, מוסדות והנהגה. - התפתחות המסחר. - פיתוח ההשכלה והתרבות	בארץ 2 ש' <u>מיומנויות מתאימות :</u> הכרת מבנה של היבטים- כלכלי, משפטי, חברתי, תרבותי, וכו'
ראשית צמיחת המדינות הלאומיות	דרכי גיבוש הנסיכויות הפיאודליות לממלכות.	התלמידים יבינו כיצד התחזקות המלכים ופיתוח תרבות ושפה לאומית הביאו להפיכת הנסיכויות הפיאודליות לממלכות מגובשות.	2 ש' מציאת רעיון מרכזי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ו' - היהודים בארצות הנוצריות

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
התפתחות התרבות היהודית באירופה	הפסיקה ההלכתית באשכנז	התלמידים יכירו דמויות מרכזיות מחכמי אשכנז ויבינו את תרומת יצירותיהם לקיום אורח החיים היהודיים עד ימינו : - תקנות רגמ"ה. - רש"י - פרשנות התורה והתלמוד. - בעלי התוספות - פרשנות התלמוד. - הלכה - רבנו תם.	4 ש' <u>מיומנויות מתאימות :</u> למידה בין תחומית תורה הלכה ולשון. ארגון מידע בטבלה חידה בלשית- יהדות אשכנז בסידור
גירוש ספרד	קצה של הקהילה היהודית בספרד.	התלמידים יבינו את שלבי ההתדרדרות במצב היהודים בספרד שהובילו עד לגירושם : - פרעות קנ"א. - אנוסי ספרד ומשפטי האינקוויזיציה. התלמידים ידונו במשמעות ובהשלכות של תופעת האנוסים ושל גירוש היהודים מספרד.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות :</u> מבנה של רצף כרונולוגי ציר זמן הפקת מידע מתמונות קריאה מודרכת של ספרות יפה אפשרות להערכה חלופית- הכנת 'אנציקלופדיה בשיתוף' בנושא חכמי ישראל שנלמדו במהלך השנה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363 , פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

משחקים קריאה מודרכת – ספרים שנכתבו בהשראת התקופות שנלמדו- "אני זוכר את מצדה" – גלילה רון פדר "הנער מסביליה", "פרידה אחרונה מקורדובה", "הנער מבורדו" – דורית אורגד שני חברים בממלכת הצלבנים- דורית אורגד			
---	--	--	--

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
כיתה ח'

38 ש"ש – ליבת הידע והמיומנויות

19 ש"ש – הרחבה והעמקה

מקרא

ליבת הידע והמיומנויות- לא צבוע (עדיפות ראשונה)

נושאים להרחבה ולהעמקה- **בירוק** (עדיפות שנייה)

נושאים שהוצאו מתכנית הלימודים – **בוורוד**

בחירת הנושאים לפי המפתח של 'עדיפות ראשונה' ו'עדיפות שנייה', הונחתה על ידי השיקולים הבאים :

ליבת הידע והמיומנויות – לא צבוע :

1. שמירת הרצף ההיסטורי מהתקופה שנלמדה בכתה ז' והמשכה בכיתה ח'. כגון : היישוב היהודי בא"י בתקופה העותומאנית- כהמשך לנושא גירוש ספרד.
2. לימוד פרקים בהיסטוריה כללית המהווים רקע להבנת ההיסטוריה של עם ישראל וליצירת תמונת עולם כללית, כגון : המהפכה האמריקאית, כיבושי נפוליון.
3. פיתוח חשיבה היסטורית וחשיבה ביקורתית ומעריכה. כגון : שבתאי צבי
4. בחירת נושאים שהתלמיד לא ילמד אותם במסגרת לימודיו עד סוף התיכון, כגון : גילויים והמצאות
5. בחירת נושאים החשובים לעיצוב דמותו והשקפתו הדתית של תלמיד החמ"ד, כגון : רבי יוסף קארו וה"שולחן ערוך", ייחודה של היצירה הרוחנית בארצות האסלאם.
6. נושאים הקשורים להווי החיים של תלמיד החמ"ד ושאפשר ללמד מתוך גישה בינתחומית כדי לחבר את הלימוד לעולמו של התלמיד. (לב לדעת), כגון : חסידות.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

7. נושאים שניתן ללמד אותם מתוך התמקדות בדמות היסטורית ובסיפורה, כגון: חכמי פולין – דונה גרציה, המהרש"ל, המהרש"א והרמ"א.
8. נושאים שניתן באמצעותם לטפח רגש של אהבה והזדהות עם תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל, כגון: היישוב היהודי בארץ ישראל העות'מאנית.
- נושאים שאפשר באמצעותם לטפח אמפטיה, סובלנות וקבלת האחר, כגון היהודים בארצות האסלאם.

נושא א' - עליית המרכזים היהודיים החדשים

א.1 בחסות האסלאם

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
היישוב היהודי בארץ ישראל העות'מאנית	ארץ ישראל במאה ה-16 כמרכז ההלכה והקבלה.	התלמידים יבינו את הגורמים לחיזוק היישוב היהודי בארץ ישראל ולהפיכתו למרכז ההלכה והקבלה: • פיתוח הארץ על ידי העות'מאנים. • הכמיהה לגאולה של מגורשי ספרד ועלייתם לארץ ישראל. • -פעילותם של דונה גרציה ודון יוסף בגליל. • -החידושים בהלכה - רבי	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> סיור מיזוג מידע ממקורות מידע שונים

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		יוסף קארו ("שולחן ערוך") ובקבלה - קבלת האר"י.	
היהודים בארצות האסלאם	מעמד היהודים בארצות האסלאם ועיסוקיהם.	התלמידים יכירו את ההבדל במעמדם של היהודים בארצות האסלאם השונות ויבינו את הסיבות לשוני. לדוגמה: מצב היהודים בתימן לעומת מצב היהודים באימפריה העות'מאנית או באחת מארצות צפון אפריקה. התלמידים יכירו את תחומי הפרנסה של היהודים ויבינו את הסיבות לעיסוק דווקא בפרנסות אלו (צורפות, אריגה, טווייה, עיבוד עורות, הלוואה בריבית, תעשיית היין מסחר ומסחר בין-לאומי - סוחרי המלך במרוקו): - הימנעות מעיסוקים בשל הגבלות חוקיות. - מלאכות אסורות או בזויות בעיני המוסלמים. - ההסתיעות בתפוצות ישראל.	3 שי' מיומנויות מתאימות: מבנה של השוואה מבנה של סיבה ותוצאה הפקת מידע מתמונות
	המשפחה והקהילה	התלמידים יבינו את התפקיד המרכזי שמילאו	2 שי'

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
	כיסודות הקיום היהודי בארצות האסלאם.	מוסד המשפחה והקהילה בשמירה על הקיום היהודי בארצות האסלאם. מערכת החינוך המסורתית, החיים במשפחה המורחבת, בעלי התפקיד בקהילה תקנות, הסכמות ומסים.	<u>מיומנויות מתאימות:</u> מיזוג מידע ממקורות שונים- מקורות מילוליים וחזותיים.
	ייחודה של היצירה הרוחנית בקהילות היהודיות בארצות האסלאם.	התלמידים יכירו את מגוון תחומי היצירה של יהודי ארצות האסלאם ויבינו במה היא מהווה המשך ל"תור הזהב" בספרד: - השירה והפיוט. - אמנות הדרשה וספרות הדרש. - ספרות ההלכה. - העיסוק בקבלה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> ארגון מידע בתרשים או בטבלה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 052-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2. מזרח אירופה

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
קהילת יהודי פולין במאות ה-16-18	האוטונומיה של יהדות פולין.	התלמידים יכירו את ביטויי האוטונומיה של היהודים בפולין ויבינו כיצד השפיעה האוטונומיה על חייהם בתחומים השונים : - מעמד משפטי : מתן כתבי זכויות. - ארגון על-קהילתי וחיי הרוח : ועדי הגליל, ועד ארבע ארצות, חכמי פולין - המהרש"ל, המהרש"א והרמ"א. - הגדלת אפשרויות הפרנסה : חכירה, מסחר ומלאכה.	3 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות :</u> למידה מתוך סיפורן של דמויות מפתח מבנה של היבטים : כלכלי, משפטי, רוחני, חברתי, ארגוני
	חורבן יהדות פולין.	התלמידים יבינו כיצד האירועים הבאים הביאו לחורבן יהדות פולין : - פרעות ת"ח ת"ט (הטבח ביהודי הערים טולצ'ין ונמירוב). - ביטול האוטונומיה היהודית. התלמידים ידונו במשמעות שנתנו יהודי פולין לאסונם על פי עיון בקטעי ספרות ("יוון המצולה" - ר' נתן נטע הנובר, "מגילת עיפ"ה", ר' שבתאי כהן, הבלדה "בת הרב").	2 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות :</u> סיבה ותוצאה אפשרות ללמוד בינתחומי- היסטוריה ספרות

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
שבתאי צבי	המשיחיות ושברה.	התלמידים יבינו מדוע התחזקה הצפייה לבואו של משיח בעקבות כל אחד מהאירועים הבאים בתפוצות ישראל השונות: - גירוש ספרד ופרעות ת"ח-ת"ט. - הפלת ביזנטיון בידי העות'מאנים ופגיעתם באירופה. - הפיצול בנצרות בעקבות הרפורמציה. התלמידים יעמדו על ביטויי האמונה במשיחיותו של שבתאי צבי בתפוצות ישראל השונות: - גילויי שמחה. - חיבור פיוטים. - היערכות גלויה לעזיבת הגולה ולעלייה לארץ ישראל - סירוב לציית לחוקים מיוחדים ליהודים. התלמידים יסבירו כיצד התגלתה שקריות משיחיותו של שבתאי צבי.	3 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות</u>: הפקת מידע ממפות ניתוח מקורות היסטוריים מבנה של רצף כרונולוגי כתיבת פסקת הסבר
חסידיים ומתנגדים	ייחודה של החסידות.	התלמידים יסבירו את הגורמים לעליית החסידות: - ירידת מעמדה של הרבנות בעקבות גזרות ת"ח-ת"ט. - הפער החברתי בקהילה היהודית - התקיפים. התלמידים יכירו את ייחודה של תנועת החסידות ויבינו את רעיונות החסידות בעבודת הבורא, בארגון הקהילתי ובמנהג: - עבודת הבורא: "מלא כל הארץ כבודו"; אהבת הבריות;	4 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות</u>: מבנה של סיבה ותוצאה ניתוח מקור

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		הדבקות על ידי כוונה בתפילה ושמחה; הצדיק כמקשר בין העדה לבורא. - ארגון והווי: החצר החסידית; מרכזיותו של הרבי - האדמו"ר; הטיש. - מנהגים דתיים: תפילה בנוסח האר"י - נוסח ספרד, מנהגי שחיטה שונים.	היסטורי מיזוג מידע ממקורות שונים הפקת מידע מתמונה מבנה של השוואה
	ההתנגדות לחסידות.	התלמידים יבינו את סיבות ההתנגדות לחסידות: - חשש מהפרת מצוות התורה וסטייה מהיהדות. - חשש מביטול תורה. התלמידים יכירו את דרכי המאבק בחסידות וידונו בהשלכותיהן על הקהילה היהודית: - חרם על חברי קהילה שבחרו בחסידות. - הלשנה לגויים. - החרמת ספרים ושריפתם. - הקמת ישיבות מסוג חדש.	3 ש' מיומנויות מתאימות: שאילת שאלות הפקת מידע ממקור היסטורי ארגון מידע בתרשים או בטבלה עבודת צוות- חיפוש מידע

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		התלמידים יכירו את דמותו של הגר"א ואת פועלו במאבק נגד החסידות.	ממקורות שונים ומיזוגו. כתיבת סיכום.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ב' - ראשית העת החדשה בעמים ובישראל

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
גילויים והמצאות	השינויים בחיי האירופאים בעקבות הגילויים הגיאוגרפיים וההמצאות.	התלמידים יבינו את השינויים המרכזיים שחוללו הגילויים וההמצאות בחיי האירופאים כגון כלי שיט, והמצאת הדפוס: - כלי שיט: גילוי יבשות - הגדלת אפשרויות המסחר והגדלת אפשרויות העושר של פרטים ומדינות והשתלטות אירופה על היבשות החדשות. הרחבת ידיעותיו ואופקיו של האדם ומפגש בין תרבויות. - המצאת הדפוס: - בתחום הדתי - ירידת כוחה של הכנסייה והגברת המודעות הפוליטית; הפצת הידע לחוגים רחבים יותר באוכלוסייה.	3 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות:</u> הפקת מידע מתוך מפה ומתמונה ארגון מידע בתרשים או בטבלה מבנה של סיבה ותוצאה לב לדעת –הבדלה בין רלבנטיות לאקטואליה
הרנסנס	השפעת הגילוי מחדש של תרבות יוון ורומא על תפיסת האדם ומקומו בעולם וביטוייה באמנות ובאדריכלות.	התלמידים יבינו במה השפיע העיסוק המחודש בתרבות יוון ורומא על היחס לאדם ומקומו בעולם: - העיסוק בלימודים הנוגעים לרוח האדם - ההומניסטים. - האידיאל של איש האשכולות - ליאונרדו די וינצ'י. - פרספקטיבות ופרופורציות לייצוג האדם באמנות ובאדריכלות.	2 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות:</u> השוואה הוצאת מידע

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
	השפעת הרנסנס ותרבות הרנסנס על יהודי איטליה.	התלמידים יכירו את הביטויים של השפעת הרנסנס על יצירתם של יהודי איטליה ועל קשריהם עם החברה הסובבת.	מתמונות
		התלמידים יכירו את ביטויי ההתנגדות של הכנסייה להתקרבות יהודים-נוצרים בימי הרנסנס ויבינו את הגורמים לכך.	
הרפורמציה	ייסוד הדת הפרוטסטנטית.	התלמידים יבינו את הגורמים ליסוד הדת הנוצרית הפרוטסטנטית: • הביקורת של לותר כלפי הכנסייה. • המצאת הדפוס. • מלחמת האיכרים. • הרנסנס.	2 ש' <u>מיומנויות</u> <u>מתאימות:</u> חיזוק המושג תמורה
	השפעת הרפורמציה על מדינות אירופה.	התלמידים יבינו כיצד השפיעו מלחמות הדת על הארגון מחדש של ארצות אירופה: חלוקה לממלכות פרוטסטנטיות וקתוליות. הגברת הסובלנות הדתית.	1 ש'
המלוכה האבסולוטית	החידוש במשטר המלוכה האבסולוטית לעומת המלוכה בימי הביניים	התלמידים יבינו את ההבדלים בין המלוכה האבסולוטית למשל מלכותו של לואי ה-14, לבין המלוכה בימי הביניים.	2 ש' השוואה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 052-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
המלוכה החוקתית	הגבלת כוחו של המלך.	התלמידים יכירו את הגורמים שהביאו להגבלת כוחו של המלך באנגליה. התלמידים יבינו כיצד כל אחד מהמנגנונים הבאים במלוכה החוקתית מגביל את כוחו של המלך: • הפרלמנט האנגלי. • החוקה - המגנה כרטא. • הביאס קורפוס.	2 ש' השוואה למשטר היום
	השפעת השינויים במעמד המלך והדת הקתולית על מעמד היהודים.	התלמידים יבינו את הסיבות שהביאו את שליטי אנגליה והולנד להתיר ליהודים לחזור לארצותיהם: • התנתקות השליטים מהדת הקתולית והכרזתם על סובלנות דתית. • השתלבות היהודים בכלכלה החדשה והשתדלותו של מנשה בן ישראל למען החזרת היהודים. התלמידים יכירו את תהליך שיבתם של האנוסים ליהדות וידונו בקשיים שעמדו בפניהם.	2 ש' עיסוק בהבנת המונח "תמורה"

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 9111, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ג' - מהפכות ותמורות

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
המהפכה האמריקאית	הגורמים להכרזת העצמאות האמריקאית. יישום הלכה למעשה של רעיונות ההשכלה בעיצוב ארצות הברית של אמריקה.	התלמידים יבינו כיצד השפיעו רעיונות ההשכלה, אופי המתיישבים ותנאי חייהם על מאבקם להשגת עצמאות : • הסיבות להגירה. • התפתחות אורח החיים הייחודי של המושבות. • "אין מיסוי ללא ייצוג". התלמידים יבינו כיצד באים לידי ביטוי רעיונות ההשכלה וזכויות האדם ארצות הברית - בחוקה ובמגילת הזכויות.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות :</u> הפקת מידע מכותרות. הבחנה בין הכללה לפרטים. ניתוח מקור היסטורי. יישום של רעיון בחיי המעשה- לב לדעת הבחנה בין אקטואליה לרלבנטיות - השוואה לחיי היום יום של התלמיד

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363 , פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
המהפכה הצרפתית	גורמי ההתנגדות ל"משטר הישן".	התלמידים יסבירו כיצד עורר כל אחד מהגורמים הבאים התנגדות למשטר הישן: - זכויות-יתר של המעמדות העליונים והיעדר זכויות למעמד השלישי. - המשבר הכלכלי בצרפת. - עריצותו האבסולוטית של לואי ה-16, אי-כינוס אספת המעמדות.	2 ש'
	המהפכה כהרס "המשטר הישן" ויצירת משטר חדש הבנוי על רעיונות ההשכלה, חירות, שוויון ואחוה.	התלמידים יכירו את האירועים המרכזיים של המהפכה הצרפתית ויבינו כיצד תרם כל אחד לקצו של המשטר הישן ולכינונו של משטר חדש ברוח ההשכלה: - מאספת מעמדות לאספה לאומית. - כיבוש הבסטיליה.	3 ש' מיומנויות מתאימות: צפייה מודרכת בתמונות ובכרזות מהתקופה או קריאה מודרכת של ספרות יפה שנכתבה על רקע התקופה
	השפעת רעיונות ההשכלה על עקרונות המהפכה.	התלמידים יבינו כיצד הביא כל אחד מהמסמכים הבאים להגשמת סיסמת המהפכה "חירות, שוויון ואחוה", ולקביעת עקרונות המשטר החדש פרסום צו לביטול הפאודליזם. פרסום הצהרת זכויות האדם והאזרח כמסמך מחייב חוקת 1971 - כינון מלוכה חוקתית.	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 9111, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
	ממשטר המושתת על חירות, שוויון ואחוה לשלטון טרור.	התלמידים יבינו מה היו הגורמים לעליית שלטון הטרור בצרפת כאמצעי להגשמת רעיונות המהפכה. התלמידים ידונו בסוגיה האם ניתן להצדיק את שלטון הטרור כאמצעי לגיטימי להגשמת רעיונות המהפכה.	2 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> כתיבת טיעון/ שימוש במושגים היסטוריים בהקשר הרלבנטי היום/ מציאת רעיון מרכזי
עלייתו ונפילתו של נפוליאון	התנודות במשטר הצרפתי בין שלטון העם לשלטון יחיד.	התלמידים יבינו כיצד עלה נפוליאון לשלטון יחיד ומדוע תמכו בו העם הצרפתי ועמים אחרים: • חוקת 1793, הכרזת הרפובליקה. • משאל העם - חוקת 1795, מדירקטוריון לדיקטטורה. • שמירה וטיפול של הישגי המהפכה: שוויון בפני החוק, בעלות איכרים על הקרקע, קוד נפוליאון. • ניצחונות צבאיים לצרפת.	3 ש' <u>מיומנויות מתאימות:</u> למידה באמצעות טקסט חזותי - פיתוח אוריינות חזותית הפקת מידע ממקור היסטורי מבנה של פעולה ותכלית

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
	מלחמת נפוליאון : שחרור עמי אירופה ברוח המהפכה או פגיעה בריבונותם וחירותם?	התלמידים יבינו מדוע עמים מחוץ לצרפת תמכו בשלטונו של נפוליאון : - העברת רעיונות המהפכה לעמי אירופה. התלמידים יבינו מדוע הובס נפוליאון מבית ומחוץ : - הגורמים מבית : - הפגיעה בחופש הביטוי ועקרון הריבונות, המחסור בצרפת בעקבות ההסגר הימי, אבידות הצרפתים בקרבות. - הגורמים מחוץ : - חששות השליטים מהתסיסה בקרב עמם, הפגיעות בחיי האירופאים, הפגיעה ברגשות הלאומיים והדתיים של עמי אירופה. התלמידים יבחנו את פעלו של נפוליאון לביסוס הישגי המהפכה	3 ש' מיומנויות מתאימות : הפקת מידע מכותרות ארגון מידע בתרשים או בטבלה/ מיון
היהודים במהפכה הצרפתית	ביטויי הענקת שוויון זכויות ליהודים.	התלמידים יבינו את הטיעונים בעד ונגד מתן זכויות ליהודים באספה הלאומית ובתקופת שלטונו של נפוליאון. התלמידים יבינו את משמעות הענקת שוויון הזכויות ליהודים : ביטול ההגבלות שחלו על יהודים (משלחי יד, מקום מגורים, מיסוי).	3 ש' מיומנויות מתאימות : מבנה של היבטים ארגון מידע בטבלה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
		- שוויון בפני החוק. - סובלנות דתית - קיום מצוות ליהודי כפרטי. - חובות היהודים בתמורה לאמנציפציה: נאמנות למדינה ולא ללאום היהודי: "ליהודים כאומה אין לתת כלום אולם יש לתת הכול ליהודים כבני אדם". - התלמידים ידונו בהשלכות מתן האמנציפציה על הקהילה היהודית: - פירוק הקהילה - איסור תיקון תקנות ושיפוט עצמי. - ויתור על ייחוד וסממנים יהודיים.	הגדרה של תבחינים ניתוח מקור היסטורי הפקת מידע מתמונה כתיבת טיעון

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא ד' - עליית העולם המודרני

שם הפרק	רעיון מרכזי	מוקדי הוראה	שעות ומיומנויות
המהפכה התעשייתית	השפעת המהפכה התעשייתית על חיי היחיד והחברה.	התלמידים יכירו את ביטוייה המרכזיים של המהפכה התעשייתית (המודל האנגלי כמודל מייצג): - הקיטור כמקור אנרגיה. - המעבר מייצור ביתי לייצור תעשייתי - המיכון והתיעוש. - העיור - המעבר מהכפר לעיר. התלמידים יבינו את השלכות המהפכה התעשייתית על חיי האדם: - יצירת מעמדות חדשים בחברה: הפרולטריון - מעמד הפועלים, הקפיטליסטים - בעלי ההון והפערים ביניהם. - תנאי החיים הקשים של הפועלים ועבודת הנשים והילדים.	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

כיתה ט'

(תכנית הלימודים החדשה)

נושא 1. הנהגה, חברה ודת בישראל בימי הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד

25 ש"ש – ליבת הידע והמיומנויות

4 ש"ש – הרחבה והעמקה

מבוא

עניינו של נושא זה – תהליכי עיצוב זהותו הדתית והלאומית של עם ישראל בימי הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד. באותם ימים התמודדו היהודים עם המתח בין החיים תחת שלטון וחסותן של האימפריות הגדולות לבין שאיפות לחזרה לריבונות ולחירות מדינית ודתית. תוך כדי התמודדות עבר העם היהודי תהליכים חברתיים ודתיים משמעותיים שתרמו לעיצוב דמותו הדתית-לאומית. הדיון ההיסטורי על ימי הבית השני מזמן אפשרות לעסוק בדילמות ובנושאים רלוונטיים ומשמעותיים לחייהם של תלמידים בביה"ס הממ"ד במציאות הישראלית כיום. עניינים כמו: עצמאות מדינת ישראל, מתח ותחרות בין קבוצות שונות בחברה על צביון המדינה היהודית וההתמודדות עם החשיפה לתרבויות שונות. כמו כן הכרת הרקע ההיסטורי של השתלשלות התורה שבעל פה ושל פעילות חכמי ארץ ישראל ובבל מאפשרת לתלמידים להבין כיצד הפכה התורה שבעל-פה לתורת חייו של העם.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מטרות

התלמידים :

1. יבינו את השינויים שחלו במעמד המדיני של יהודי ארץ ישראל עם חילופי השלטון בארץ ויבחנו את השפעת מעמד המדיני על זהותם הדתית והלאומית
2. יבינו את הגורמים לצמיחת מעמד החכמים ככוח ההנהגה המרכזי של העם היהודי
3. יבינו ויעריכו את פועלם של מי שעמדו בראש שבי ציון ושל חכמי המשנה והתלמוד, להמשך הקיום היהודי בשעתם, ואת היסודות שהניחו להלכה, למחשבה ולזהות היהודית לדורות
4. יבינו את הסיבות לכיתתיות שאפיינה את החברה היהודית בימי הבית השני ויבחנו את השלכותיה של הכיתתיות על החברה היהודית
5. יבינו את הנסיבות שגרמו למעבר מרכז החיים וההנהגה היהודית מארץ ישראל לגולה.

ליבת הידע והמיומנויות – לא צבוע:

1. נושאים שהם הרחבה והשלמת פרטים של נושאים שהתלמיד למד בכתה ז', כגון תקופת המשנה.
2. נושאים שיש בהם רלוונטיות לעולמו של תלמיד החמ"ד, כגון : מרכזיות הדתות המונותיאיסטיות - הנצרות והאסלאם - בעולם בתקופת ימי הביניים.

הרחבה והעמקה - צבוע בירוק :

1. נושאים שהם נושאי בחירה על פי תכנית הלימודים, כגון תקופת האמוראים.
2. נושאים שהם חזרה על הנלמד בכתה ז', כגון ימי שיבת ציון.
3. נושאים שהם הרחבה של הנושאים שנבחרו בעדיפות ראשונה, כגון האתגרים שעמדו בפני הקיום היהודי כמיעוט דתי בעולם הנצרות והאסלאם.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תכנים

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדי הוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
א. ימי שיבת ציון, והתקופה הפרסית 538 לפנה"ס – 332 לפנה"ס (נושא בחירה) (4 שעות)	הגורמים שהשפיעו על גיבוש אורח החיים והזהות היהודית • תרומת מורשת הבית הראשון: - שאיפות לחידוש ממלכה ריבונית בארץ ישראל, שבמרכזה – בית המקדש • תרומת הצהרת כורש לחידוש החיים הדתיים בארץ ולעיצוב דפוסי ההנהגה. - בניין הבית השני ומשמעותו לגיבוש דפוסי הנהגה חדשים בחברה היהודית (ממלוכה לכהונה וסיום הנבואה) - עיצוב 'הנהגת חכמים' ומוסדותיה – "הכנסת הגדולה" • תרומת פעילותם של עזרא ונחמיה: - גירוש הנשים הנוכריות - הפצת לימוד התורה - דחיית השומרונים	זיהוי רכיבים וקשרים והסקת מסקנות זיהוי רכיבי מורשת הבית הראשון, שאותם רצו שבי ציון לשקם, והסקת מסקנות בדבר שאיפתם לחידוש הממלכה הריבונית. טיעון הצהרת כורש אפשרה קיום אוטונומיה דתית. הצדקת הטיעון בהסתמך על מקורות מידע שונים. זיהוי רכיבים וקשרים והסקת מסקנות זיהוי הכשלים בהתנהגות העם בימי הבית הראשון ובגולת בבל, והסקת מסקנות מפעילותם של עזרא ונחמיה באשר לדמותו הראויה של העם.	הפרק ימי שיבת ציון, והתקופה הפרסית מתבסס על ידע שנרכש במעגל הלימוד הקודם.

הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדי הוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
ב. ממלכת החשמונאים בתקופה ההלניסטית (8 שעות)	דרכי החברה היהודית לשמירת הייחוד הדתי והתרבותי : • ההשפעות ההלניסטיות על החברה היהודית וזהותה : – התפלגות החברה היהודית בין מתייוונים לבין שומרי אמונים • מאוטונומיה דתית לעצמאות מדינית : - מאבק החשמונאים בגזרות הדתיות והשגת העצמאות המדינית כמסגרת לשמירת העצמאות הדתית	העלאת מגוון דעות הצגת טקסט כתוב של ויכוח בין מתייוון לבין שומר אמונים, על יחסם לתרבות ההלניסטית. בוויכוח יבואו לידי ביטוי מצד אחד מידת הפתיחות כלפי התרבות ההלניסטית ומן הצד האחר – מידת ההתנגדות לה. הצדקת טיעון או שלילתו הצדקת הטענה שהשגת העצמאות המדינית על ידי החשמונאים הייתה חשובה לשמירה על ייחודם הדתי של יהודי ארץ ישראל או שלילת טענה זו.	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדי הוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
ג. החברה היהודית בשלהי ימי הבית השני בתקופה הרומית 67 לפנה"ס – 70 לסה"נ (7 שעות)	השפעת הפיצול בחברה היהודית על החורבן 1. הגורמים לפיצול ולרב-גוניות בחברה היהודית: - פרשנויות שונות לחזון עיצוב החברה והזהות היהודית – הכיתות בישראל (פרושים, צדוקים, איסיים, נוצרים ראשונים) - עמדת הקבוצות השונות בחברה היהודית ביחסן לשלטון הרומי ולשלטון היהודי בעקבות איבוד החירות והעצמאות המדינית (ממדינת חסות בימי הורדוס לפרובינציה רומית תחת שלטון הנציבים) – נאמני השלטון הרומי – הקנאות המדינית והמאבק להחזרת שלטון יהודי על ארץ ישראל – עמדת החכמים: הוויכוח הרעיוני הפנימי בין תמיכה בקנאים לבין תמיכה במתונים 2. המרד הגדול בשלטון הרומי על ארץ ישראל: - מלחמת האחים וחורבן הבית השני	השוואה קביעת תבחינים להשוואה בין הכיתות. בהשוואה צריך לבוא לידי ביטוי ההבדל בין הכיתות בתחום הדתי והחברתי. טיעון- ניסוח נימוקים לטענה "בגלל שנאת חינוס חרבה ירושלים" תוך שימוש בממצאים, בראיות ובהסברים. הגדרת בעיה והעלאת פתרונות האם היה אפשר למנוע מלחמת אחים? אילו דרכי התנהלות היה צריך לנקוט כדי למונעה? הבאת נימוקים, ראיות והסברים. להצעת דרכי ההתנהלות זיהוי, ניתוח סיבות והסקת מסקנות זיהוי הסיבות לפיצול בחברה היהודית ניתוח והסקת מסקנות לגבי הקשר הסיבתי בין הפיצול לבין החורבן.	פעילות זו מתבססת על הכרת גורמי הפיצול שהובאו בכל הסעיפים הקודמים ועל הבנתם.
הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד, רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018			

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדי הוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
ד. תקופת המשנה בימי השלטון הרומי משנת 70 לספירת הנוצרים עד ראשית המאה השלישית לספירה (10 שעות)	הנסיבות והגורמים לצמיחת 'הנהגת חכמים' כהנהגה לאומית: • ההתמודדות עם החלל הריק שהותיר החורבן בתחום הדתי והמדיני. • פועלם של חכמי דור יבנה לקיום חיים דתיים ללא בית המקדש • הקמת מרכזי התורה ומרכזי הנהגה חלופיים בארץ ישראל בעקבות כישלון מרד בר כוכבא (נדודי הסנהדרין בארץ) • פיתוח ספרות התורה שבעל-פה כמעצבת החיים היהודיים: הספרות התנאית ועריכת המשנה והתהוות התלמוד הירושלמי והתלמוד הבבלי. • חיזוק מעמד הנשיאים - השפעה על ריכוזים יהודיים בגולה.	העלאת השערות, הסקת מסקנות, דימוי תרחישים אפשריים לתגובותיו של העם היהודי שנשאר בארץ ישראל לאחר חורבן הבית, ולהתנהגותו בתחום הדתי ובתחום הלאומי. יש לבסס את ההשערות על מקורות ועל ידע קודם על אודות מרכזיות המקדש בחיי העם בימי הבית השני. העלאת מגוון נקודות מבט ויכוח על סמך המקורות בדילמה "האם נכון היה לצאת למרד בר כוכבא?" ייצוג מידע – בחירת צורת ייצוג מידע למשל תרשים או טבלה, המתאימה לתיאור השתלשלות ההנהגה היהודית מהמלוכה בימי הבית הראשון עד להנהגת הנשיאים לאחר החורבן. צורת הייצוג צריכה לכלול התייחסות לציוני הדרך המרכזיים בצמיחת 'הנהגת חכמים' כהנהגה לאומית.	מתבסס על ידע בנושא "מרד בר כוכבא" שנרכש במעגל הלימוד הקודם, בחטיבת הביניים. זו פעילות מסכמת המתבססת על מה שנלמד בפרקי הלימוד א-ד.

הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 9111, טלפון נייד 6282363

לציוני הדרך המרכזיים בצמיחת 'הנהגת חכמים' כהנהגה לאומית.

את הקישור בין חלקיו באמצעות דברי הסבר.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדי הוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
ה. תקופת האמוראים (נושא בחירה) (4 שעות)	הגורמים לירידת ארץ ישראל כמרכז הנהגה לאומי ודתי לעם היהודי בגולה ובארץ ישראל - הפגיעה באוטונומיה היהודית ירידת מעמדה של הנשיאות בארץ ישראל עד ביטולה על ידי הרומים בראשית המאה החמישית לסה"נ - התגברות הירידה מארץ ישראל לבבל - עליית כוחן ומרכזיותן של ישיבות בבל ושל התלמוד הבבלי	העלאת אפשרויות מגוונות לצורך פתרון בעיה הגדרת בעיה שעניינה: האוטונומיה יהודית בארץ ישראל בימי הרומים. - הצעת מגוון אפשרויות פתרון - השוואה בין האפשרויות השונות - בחירה באפשרות מועדפת והנמקתה על סמך ראיות והסברים טיעונים 'בעד ונגד' מבוססים על המקורות טיעונים בעד ונגד תופעת הירידה לבבל בימי האמוראים. - ביסוס הטענות על ראיות (עדויות) מתאימות על אודות המצב בארץ ישראל לעומת המצב בבבל. - הצגת הטיעונים בדיון כיתתי.	

הפיקות על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

נושא 2. ימי הביניים: יצירה וקהילה יהודית כמיעוט בתוך עולם נוצרי ועולם מוסלמי

18 ש"ש – ליבת הידע והמיומנויות

8 ש"ש – הרחבה והעמקה

מבוא

ימי הביניים הם תקופה שבה התגבשו המורשת ומנהגי קהילות ישראל בתפוצות השונות בארצות הנוצריות במערב אירופה ובמזרח ובארצות האסלאם. באותה תקופה עוצב גם עולמן של אותן דתות מונותאיסטיות: הנצרות והאסלאם.

יחידה זו ממוקדת בהתפתחות הפנימית של העם היהודי בגולה כמיעוט בתוך הסביבה הלא-יהודית (נוצרית ומוסלמית). הקשיים שעמם התמודדו היהודים בימי הביניים היוו להם אתגר לחיזוק הלכידות החברתית, לעיצוב חיי הקהילה היהודית ולפריחת היצירה התרבותית המגוונת בתחום המשפטי-הלכתי, בפרשנות התנ"ך המשנה והתלמוד, בפילוסופיה ובספרות. בצד כל אלה, היו היהודים מעורבים בפעילות הכלכלית במדינות שחיו בהן, דיברו את שפות סביבתם הנוצרית וגם הכירו היטב את תרבותה.

במסגרת לימוד תחומים שונים בחמ"ד מתוודעים התלמידים ליצירות שונות ולרקע ההיסטורי שלהן ובכך הם מעמיקים את הבנתם בנושא זה. העמקה בלימוד נושאים נבחרים הקשורים בתקופה מעצבת זו בתולדות ישראל והבנתם עשויות לתרום לחיזוק הזהות היהודית של התלמידים.

מטרות

התלמידים:

1. יבינו כי תקופת ימי הביניים הייתה תקופה של התפתחות משמעותית בתחומי התרבות והדת בכל הדתות המונותאיסטיות
2. יבינו את חשיבותו של ההיבט הדתי בעיצוב מעמדם המשפטי והחברתי של היהודים כמיעוט דתי-אתני בימי הביניים
3. יבינו שהתפתחותן של הקהילה והיצירה היהודית בגולה היו הביטוי של המשך קיום העם היהודי.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תכנים

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
א. מרכזיות הדתות המונותאיסטיות - הנצרות והאסלאם - בעולם בתקופת ימי הביניים. (6 שעות)	דרכי עיצוב כוחן של הדתות עולם הנצרות 1. התפשטות הנצרות במרחב ובניית סמכות הממסד הדתי מול המלוכה על ידי: • חובת הניצור – המיסיון; • המנזרים כמרכזי חינוך ותרבות; • בניית ההיררכיה הכנסייתית וחיזוק מעמדה של הכנסייה ככוח מרכזי; המאבק בין מלוכה לכנסייה על העליונות השלטונית. מאבק בין הנצרות לאסלאם: מסעות הצלב לארץ ישראל והרקונקיסטה בספרד. 2. מרכזיות הדת הנוצרית בעיצוב התרבות במערב וביטוייה השונים בתחומים כגון: פילוסופיה, פרשנות המקרא, אמנות, וייסוד אוניברסיטאות.	זיהוי רכיבים וקשרים והסקת מסקנות תרומתו של כל אחד מהגורמים לחיזוק כוחה של הנצרות. העלאת מגוון נקודות מבט בדיון על הגורמים שכוחם היה גדול יותר בחיזוק כוחה של הנצרות. - הנמקת הדעה.	החומר בנושא זה יילמד ברמת ידע כבסיס להבנת מקומן המרכזי של הדתות בימי הביניים ולהבנת השפעת שלטון על חיי היהודים. החומר מתבסס גם על ידע קודם שנרכש בחטיבת הביניים.
	עולם האסלאם		החומר בנושא זה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
	3. בניית האימפריה המוסלמית כמסגרת מדינית להתפשטות הדתית והתרבותית של האסלאם; • המעמד הדתי של השליטים; • המעמד הדתי של הכיבושים המוסלמיים (ג'יהאד-דאר אל-אסלאם, דאר אל-חרב, דאר אל-סולח; הודנא (• התפשטות האימפריה המוסלמית וקביעת היחס הדתי למיעוטים, בימי החליפים הראשונים והחליפים האומיים. (עומר ה-I; עומר ה-III); • התמודדות האימפריה המוסלמית מול הנצרות (צאלח א-דין והניצחון על הצלבנים). 4. עיצוב המרחב התרבותי הערבי כמרחב תרבותי מוסלמי תור הזהב של התרבות המוסלמית ושיאו בימי הארון אל-רשיד: פיתוח השפה הערבית, הספרות השירה, האמנות, המדע והפילוסופיה.	זיהוי רכיבים וקשרים והסקת מסקנות תרומתו של כל אחד מהגורמים לחיזוק כוחו של האסלאם בעולם. העלאת מגוון נקודות מבט בדיון בשאלה לאילו מבין הגורמים היה תפקיד מרכזי יותר בחיזוק כוחו של האסלאם; - הנמקת העמדה	יילמד ברמת ידע, כבסיס להבנת מקומן המרכזי של הדתות בימי הביניים ולהבנת השפעת שליטתן על חיי היהודים. החומר מתבסס גם על ידע קודם שנרכש בחטיבת הביניים.
		השוואה והסקת מסקנות עריכת השוואה (הדומה והשונה) בין הדרכים שבהן עיצבו הנצרות והאסלאם את שליטתן בעולם. הסקת מסקנות לגבי מאפייני השליטה של כל אחת מהדתות האלו.	פעילות זו מסכמת את הנלמד בנושא זה.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
		מומלץ שההשוואה תכלול התייחסות להיבטים הפוליטיים, המדיניים, הדתיים והתרבותיים.	

58

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
ב. מעמד היהודים כמיעוט בארצות הנצרות והאסלאם (12 שעות)	השפעת עקרונות דתיים בנצרות ובאסלאם על מעמד היהודים ועל מצבם בעולם הנצרות 1. העיקרון הדתי - חובת השפלת היהדות והמרת הדת לנצרות : הנצרות כוירשת היהדות - "ישראל החדש" ושמירת קיום היהודים במצב של השפלה, כעדות חיה לאמיתות הנצרות. 2. המעמד המשפטי של היהודים : • חקיקה נוצרית אנטי יהודית בוועידות הנצרות ; • איסור השתייכות יהודים לקורפורציות ; • המעבר מחסות החוק הנוצרי לחסות בצל שליטים מקומיים על פי "כתבי זכויות". 3. מצב היהודים בארצות נצרות : מקום מושפל אך נסבל לאי-סובלנות ולגירוש • הכרה בקהילה היהודית כמסגרת קואופרטיבית (פריבילגיות). • פגיעות פיזיות בעיקר בימי מסעות הצלב • ויכוחים פומביים : ויכוח פריז (1240) ושריפת התלמוד (1242), ויכוח ברצלונה (1263). • גירושים : - מאנגליה ב-1290 ; - מצרפת ב-1306 ;	זיהוי רכיבים וקשרים מציאת קשר בין העיקרון הדתי שהנחה את יחס הנצרות ליהודים לבין מעמדם המשפטי של היהודים בארצות הנצרות כפי שהוא בא לידי ביטוי במקורות השונים. הסקת מסקנות על מידת החלת עקרונות הנצרות כלפי היהדות. העלאת השערות הסברים אפשריים להשלמת מצב היהודים בארצות הנצרות בימי הביניים.	ידע כבסיס להבנת מצב היהודים ההסברים יתבססו, לפחות בחלקם, על ידע שנלמד עד כה.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
מגורמיה במשך המאות 14-15 ;
רחוב שבטי ישראל 27, תלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018
- מספרד ב-1492 אינקוויזיציה ואניסות.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
	בעולם האסלאם 4. העיקרון הדתי: מחד-גיסא, חובת הגנה על המיעוטים בני "עם הספר" (אהל אל-כיתאב) ומאידך- גיסא הגבלתם (דיימי). 5. המעמד המשפטי של היהודים: תנאי עומר – חובת קיום ההגבלות המוטלות על המיעוט וחובת תשלום מס גולגולת (ח'ראג') 6. מצב היהודים בארצות האסלאם כמושפע מהמציאות הפוליטית באותן ארצות ומפרשנויות דתיות שונות של תנאי עומאר: • השוני באינטרסים של השושלות המוסלמיות השונות; • פריחה חברתית כלכלית ותרבותית בבבל; (הגאונים), במצרים (עדויות מן הגניזה הקהירית) בקירואן ובספרד ("תור הזהב"); עיתות רדיפה ושמד בארצות אסלאם אחדות (תימן, "אל- מווחידון" בצפון אפריקה, פרס).	זיהוי רכיבים וקשרים מציאת קשר בין העיקרון הדתי שהנחה את יחס האסלאם ליהדות לבין מעמדם המשפטי של היהודים כפי שהוא בא לידי ביטוי במקורות השונים. הסקת מסקנות על מידת החלת עקרונות האסלאם כלפי היהדות. העלאת השערות הסברים אפשריים להבדלים בין מצב היהודים בארצות מוסלמיות שונות.	הקניית ידע כבסיס להבנת מצב היהודים
		השוואה והסקת מסקנות השוואה בין מעמד היהודים בארצות הנצרות לבין מעמד היהודים בארצות האסלאם. הסקת מסקנות בדבר הגורמים שהשפיעו על מצבם של היהודים בנצרות לעומת מצבם בארצות האסלאם.	פעילות זו מסכמת את הנלמד על "מעמד היהודים כמיעוט דתי בימי הביניים".

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 052-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
	האתגרים שעמדו בפני הקיום היהודי כמיעוט דתי בעולם הנצרות והאסלאם - המשכיות קיום החיים הדתיים היהודיים : קיום מצוות תלמוד תורה כערך יסודי ומרכזי בחיי היהודים ; - המפגש עם הפריחה התרבותית בחברה הסובבת, הלא-יהודית ; - התמודדות עם הביקורת בימי הביניים על הדת היהודית ; - חיי יום-יום כמיעוט, בסביבה לא-יהודית.	ניתוח מצב והעלאות מגוון פתרונות לבעיה בעקבות ניתוח מצבם של היהודים כמיעוט דתי , איבחון אתגרים שעמדו בפני הקיום היהודי כמיעוט דתי ; – ניסוח שאלת מחקר בנושא – השערות מגוונות של פתרונות אפשריים לשאלת החקר – הצעת מהלכים לאיסוף מידע ורשימת מקורות על מנת לבסס את הקביעות בפתרון שאלת החקר.	זו שאלת פתיחה ללימוד כל אחד מנושאי הבחירה הבאים. בלימודם יבחנו התלמידים את דרכי ההתמודדות של היהודים בחיי קהילה או ביצירה עם שאלת המשך הקיום היהודי.
ג. קהילה יהודית עירונית בימי הביניים (נושא לבחירה) (8 שעות)	ארגון הקהילה ומוסדותיה כמענה לאתגר הקיום היהודי במדינות הנצרות והאסלאם - המנהיגות המקומית ומוסדות הקהילה וסמכויותיהם - תלמידי חכמים כמנהיגות מקומית וכסמכות כלל-יהודית - מבנה המשפחה ומעמד האישה במשפחה ובחברה היהודית - נטיית היהודים להתגורר בשכונות ליהודים ; בשכונות או ברחובות מיוחדים להם, כדי להיטיב לספק את צרכי הקהילה.	השוואה ניתוח מקורות ועריכת השוואה (לפי התבחינים הנתונים בעמודה האמצעית) בין דרך ההתמודדות של קהילה יהודית באחת מארצות הנצרות כגון : מיינץ, ברצלונה, פראג, לבין קהילה אחרת מארצות האסלאם : בגדד, קהיר, קיירואן, גרנדה.	אפשרות לבחור באחד מהנושאים ג' או ד'.

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911 , טלפון נייד 050-6282363, פקס 050-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
•	• היצירה היהודית כמענה לאתגר הקיום היהודי ענפי היצירה: • פרשנות התלמוד – לשם הבנת הכתוב בתלמוד, כיצירת עיון וכחלק ממילוי מצוות תלמוד תורה. כגון: רבנו חננאל, רבנו גרשום מאור הגולה, רש"י, בעלי התוספות, רבנו תם, רמב"ן, ורשב"א. • פסיקת הלכה - ספרות הפסק – הכרעה בעולם ההלכה הנובעת מהתלמוד. כגון: הלכות הרי"ף; משנה תורה לרמב"ם; ספר ארבעה טורים לרבי יעקב ב"ר אשר; בית יוסף ושולחן ערוך לרבי יוסף קארו, המסכם את היצירה בתחום ההלכה; "המפה" על שולחן ערוך של רבי משה איסרליש, כמגשר בין פסיקה במערב ובמזרח. - ספרות השו"ת – יצירה הלכתית הנענית לאתגרי היום-יום ונתפסת כתקדים משפטי כגון: רשב"א ומהר"ם מרוטנבורג. • הספרות: לשון ושירה - טיפול הלשון העברית והשפעות חיצוניות עליה (כגון הרחבת אוצר המילים מתחומי הפילוסופיה והרפואה)	- ניסוח נימוקים "בעד ונגד" לטיעון: "היצירה היהודית נענתה לאתגר הקיום היהודי". - הנמקה מלווה בראיות ובהסברים ממקורות המידע. - בחירה בנימוק אחד, העשוי לשכנע. - הצגת הנימוק בדיון כיתתי. - בחינת קטעי מקורות המתייחסים לשני (2) תחומי יצירה משל שלושה (3) יוצרים.	

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
	- כתגובה לאתגר המוסלמי של לשון יפה שהיא כלי ביטוי לקדושת הקוראן. - כתוצר של המעורבות של יהודי ספרד בכל תחומי החיים של החברה בכלל ובחיי החברה הגבוהה המוסלמית. שירה ופיוט – שירת הפיוט בספרד ובאשכנז היא המשך פיוט הארץ-ישראלי וביטוי לחוויה הדתית ולעבודת ה' שבתפילה ולרצון ליצירה. (שירת קודש ושירת חול) - פרשנות המקרא - פרשנות לשונית מילולית – בבל וספרד-המענה לאתגר הקראי ולפרשנות הקוראן, כגון רס"ג, אבן עזרא ואחרים. - פרשנות פשט מבוססת על לשון אשכנז להבנת הכתוב וכמענה לנצרות. כגון: רש"י, רשב"ם, ר' יוסף בכור שור. - פרשנות המקרא ככלי לעיצוב השקפת עולם כגון: רמב"ן, אברבנאל. - הפילוסופיה - הכנסתה של חשיבה שכלתנית לתוך המסורת היהודית.		

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד,

רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרקי הלימוד	סוגיות מרכזיות ומוקדים בהוראה	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	הערות
	רס"ג, "הכוזרי" לריה"ל, כמשקף התמודדות פילוסופית יהודית מול כל הזרמים והדתות. הרמב"ם – אימוץ השכלתנות כדרך חשיבה יהודית וכמובילה לחוויה רוחנית מעמיקה. • תורת הסוד (קבלה) תובנות ליחסי הגומלין בין האל, הבריאה והאדם ובכלל זה טעמי המצוות. (הקבלה התפתחה בימי הביניים אך ינקה ממקורות קדומים). • ספרות המוסר והדרוש ספרות שמטרתה לעצב דפוסי התנהגות ותודעה לפי עולם הערכים היהודי. כגון "חובת הלבבות" לרבנו בְּחַי אֶבְרָהָם פְּקוּדָה. או "ספר חסידים" לרבי יהודה החסיד.		